

prečju močno zaostajamo za razviti-
mi, ter v učinkovitosti vodenja poslov-
in ljudi (menedžmenta), glede katere
se slovenski menedžerji na raznih
mednarodnih lestvicah praviloma
uvrščajo šele nekje na mesta med
50-im in 60-im. In če bodo – namesto
predvsem v motivacijskih ukrepih za
zvišanje »zavzetosti« **sedanjih zaposle-
nih** kot nosilcev človeškega kapitala –
možnosti za povečanje produktivnosti
še naprej iskali predvsem le v zmanj-
ševanju njihovega števila in drugih
klasičnih taylorističnih ukrepih za »uti-
lizacijo delovne sile«, bodo na teh lest-
vicah zagotovo, in to upravičeno,
kmalu padli še precej nižje.

Znamenita Gallupova študija o
zavzetosti zaposlenih, denimo, ugo-
tavlja, da 5-odstotno povečanje za-
vzetosti zaposlenih prispeva kar 2,4
% k dvigu poslovnih prihodkov, rez-
erv za njeno optimizacijo pa je, kot
rečeno, najmanj še za 30 ali več od-
stotkov. Danes je po tej raziskavi, na
primer, v Sloveniji »zavzetih« **(še)le**
16 % odstotkov, vsi ostali so »neza-
vzeti« **ali celo »aktivno nezavzeti«.**
Kje torej po logiki stvari prvenstveno
iskati možnosti za bistveno poveča-
no produktivnost in gospodarsko
rast – **v odpuščanju ali v višanju stop-
nje zavzetosti sedanjih zaposlenih?**

Odgovor je na dlani. A ukrepi
aktualne politike, ki gredo (namesto
intenzivne krepitve **različnih oblik**
organizacijskega »vključevanja«, tj.
tako upravljalke kot tudi finančne
participacije zaposlenih v podjetjih)
zdaj v glavnem le v smeri še nadalj-
nje »fleksibilizacije trga dela« **in s**
tem povezanega naravnost grozljivega
širjenja prekariata, bodo stop-
njo zavzetosti delavcev na splošno
seveda samo še bistveno znižali.
Definitivno. Smo torej v Sloveniji res
na pravi poti k višji produktivnosti in
trajnostni gospodarski rasti?

IZ TEORIJE ZA PRAKSO RAZVOJA EKONOMSKE DEMOKRACIJE

Piše:
dr. Mato Gostiša

Vloga prava pri (nujni) sistemski rekonstrukciji aktualnega kapitalizma

*Odveč je verjetno ponavljati splošno znane ugotovitve o tem, da so vse bolj izrazito deviantne ekonomske, socialne in okoljske posledice sedanjega kapitalizma znak »krize kapitalizma kot sistema«, ki je zato nujno potreben temeljite rekonstrukcije, ne znak krize takšnih ali drugačnih »politik« **znotraj tega sistema. Je vloga pravne znanosti pri tej rekonstrukciji lahko tudi vodilna in odločilna, ali pa naj bi bilo pravo, tako kot (žal) vedno doslej, zgolj »sledilec« **aktualne ekonomske teorije na tem področju? Prepričan sem v prvo.*****

Zdi se, da sta tako (neo)klasična kot marksistična ekonomska teorija kapitalizma dokončno zašli v slepo ulico. Nista namreč sposobni niti pravilno identificirati bistva in ključnih vzrokov deviantnosti aktualnega modela kapitalizma kot družbeno-ekonomskega sistema niti – in sicer ravno iz tega razloga – nakazati kake obetavne razvojne poti v ekonomsko uspešnejšo, ob-

enem pa socialno pravičnejšo, kohezivnejšo in okoljsko odgovornejšo družbo.

Nič nenavadnega. Kajti dejanski vzrok za vse omenjene sistemske anomalije v resnici ni v delovanju nekih »naravnih« **ekonomskih mehanizmov, temveč v eklatantni neuskajenosti veljavne pravno-institucionalne ureditve družbenoekonomskega sistema z njimi. Na tem področju namreč**

pravo še danes žal zgolj slepo sledi preživetim učenjem (neo)klasične ekonomske teorije, pri čemer je pripravljeno zavestno zanemariti celo tudi najbolj elementarna lastna načela.

Zabloda o lastnini kot »produkcijskem« **odnosu**

Pravo se, denimo, nikoli ni zares (po)trudilo ovreči očitne, a v družboslovju – zlasti od Marxa naprej – globoko zakoreninjene teoretične zablode o *lastnini pro-*

Opomba: Ta prispevek avtorja je povzet po reviji Pravna praksa, letnik 2017, številka 34 z dne 14. 9. 2017 (Str. 12-15).

dukcijskih sredstev kot (temeljnem) »produkcijskem« odnosu in s tem povezani »razredni naravi« zasebne lastnine. In to kljub temu, da je – vsaj v pravu – nesporno, da so lastninska razmerja v resnici tipična »stvarnopravna«, ne pa družbenoekonomska oziroma produkcijska (»delovna«) razmerja med ljudmi, kar je seveda nekaj popolnoma drugega. A brez razumevanja teh razlik v bistvu sploh niti ni mogoče resneje razmišljati o morebitni tudi povsem »nesocialistični«, a zato nič manj temeljiti rekonstrukciji aktualnega »mezdnega« modela kapitalizma, ki je sicer tudi realno povsem uresničljiva.

Lastnina je, kot vemo, »razmerje med ljudmi glede stvari«, pri čemer lastninska pravica kogarkoli nad katerokoli stvarjo, tudi nad produkcijskimi sredstvi oziroma kapitalom, učinkuje *erga omnes*. Torej že po naravi stvari to ne more biti (zgolj) dvostransko produkcijsko razmerje med nosilci dela in kapitala. Predvsem pa lastninska pravica nikoli, ampak res nikoli, sama po sebi ne vsebuje tudi pravice do neodplačnega prisvajanja produktov tuje lastnine, npr. dela. Če se to izkoriščanje v določenih družbenoekonomskih sistemih (na primer sužnjelastništvo, fevdalizem, mezdni kapitalizem) kljub temu dogaja, to zagotovo ni krivda obstoja zasebne lastnine nad produkcijskimi sredstvi, temveč posledica konkretnih »produkcijskih« odnosov, ki jih ureja vsakokratna »družbena pogodba«¹.

Lastnina sama po sebi (še) ni nikakršen produkcijski odnos in ga tudi v ničemer ne določa, še manj prejudicira. Kajti v okviru iste oblike lastnine nad produkcijskimi sredstvi so lahko produkcijski odnosi zelo različni – bodisi izkoriščevalski bodisi neizkoriščevalski. Kapitalistični (tj. tržno-podjetniški) »produkcijski način«, denimo, niti približno ne predpostavlja ravno »mezdnega« produkcijskega odnosa med lastniki dela in kapitala, ampak bi bil ta lahko z javnim pravom – brez škode za ekonomsko učinkovitost, celo obratno – urejen tudi popolnoma drugače. Na primer, kot asociativen oz. partnerski in s tem povsem neizkoriščevalski produkcijski odnos.

Če med lastninskimi in produkcijskimi razmerji že obstaja medsebojna determinanta, je ta lahko le obratnosmerna – pravno določena produkcijska razmerja lahko povzročijo deviantnost »normalnih« lastninskih. V vseh izkoriščevalskih družbenoekonomskih sistemih je namreč lastninska pravica nad produkcijskimi sredstvi očitno »predimenzionirana«, ker (posredno) vsebuje tudi pravico do ekonomsko neutemeljenega prisvajanja rezultatov dela. In obratno. Lastninska pravica nad delom, ki vsebuje le pravico svobodnega razpolaganja z njim, ne pa tudi pravice do polnega prisvajanja njegovih rezultatov, je pravno bistveno »okrnjena«, nepopolna. Vse, kar je pravzaprav potrebno za ustrezno preobrazbo obstoječega kapitalizma, je torej popolna pravno-institucionalna izenačitev obeh lastninskih pravic. Pot do te pa vodi izključno samo prek odprave meznega produkcijskega odnosa.

Mezдно delovno razmerje, ne pa lastnina produkcijskih sredstev, je torej v resnici tisti »temeljni« produkcijski odnos, na katerem stoji ali pa pade celoten sistem aktualnega kapitalizma. Sprememba pravne ureditve tega odnosa bi zato samodejno pomenila tudi temeljito spremembo celotnega družbenoekonomskega sistema. Kakršnikoli pravni posegi v zasebno lastnino in tržni sistem pa so povsem nepotrebni, celo ekonomsko škodljivi. Nujna je le (radikalno) nova sistemska paradigma kapitalizma (t. i. ekonomska demokracija).

Sporna koncepcija »kapitalističnega podjetja«

Mezdní produkcijski odnos, temelječ na očitni neenakosti lastninske pravice nad delom, je torej v resnici produkt veljavnega prava, ne nekakšne »ekonomske logike«. Nasprotno, v 21. stoletju je – če jo je sploh kdaj imel – že povsem izven te logike. Sodobno delo je praktično že sinonim za »človeški kapital« (znanje in ustvarjalnost ter delovna motivacija in organizacijska pripadnost zaposlenih), kajti gole fizične komponente dela postajajo v primerjavi z omenjenimi intelektualnimi in emocionalnimi produkcijsko skorajda irelevantne.

Intelektualni (človeški + strukturni) kapital pa v povprečju tvori že okoli 85 % tržne vrednosti in s tem tudi dejanske produkcijske moči sodobnih podjetij. Kje je torej sploh še mogoče najti logično ekonomsko utemeljitev za ta odnos, katerega edini temelj sicer predstavlja veljavna – nedvomno danes že povsem arhaična – pravna koncepcija kapitalističnega podjetja?

Ne da bi se v tem kratkem prispevku spuščali v najrazličnejše znane pravne in druge teorije podjetja, lahko rečemo, da je danes – z manjšimi, a vsebinsko nepomembnimi razlikami – v vseh kapitalističnih sistemih podjetje v pravnem smislu še vedno razumljeno kot *personificirani (zgolj finančni, op. a.²) kapital*, ki je »naložen v gospodarsko funkcijo in pridobi pravno subjektiviteto z organizacijo v gospodarsko družbo kot njegovo statusno obliko«³. Čeprav je jasno, da kapital in delo (človeški kapital) ter njuni lastniki ekonomsko gledano drug brez drugega niso sposobni ustvariti ničesar in da je produkcija že po klasični ekonomski definiciji proces ustvarjanja nove vrednosti in odnosih »popolne vzajemne soodvisnosti« (ne pa medsebojne kupoprodaje!) med delom in kapitalom. Že predhodnik politične ekonomije W. Petty je to logično dejstvo lepo ubesedil takole: »Delo je oče proizvoda in zemlja je njegova mati. Ne moremo reči, kateri je bolj pomemben za spočetje otroka: mati ali oče. Prav tako je nemogoče reči, koliko outputa je ustvaril en sam ločen input.«⁴

Gospodarska družba/korporacija kot pravna oblika kapitalističnega podjetja naj bi bila torej po tej koncepciji izključno le »združba« kapitala in njegovih lastnikov, ustanovljena s ciljem ustvarjanja dobičkov za njene člane (»lastnike«), kar naj bi bilo tudi njeno edino družbeno poslanstvo.⁵ In to kljub dejstvu, da je podjetje temeljna ekonomska celica družbe in da vse vire za svoje delovanje črpa iz svojega – naravnega in družbenega – okolja. O nesmiselnosti pravne teorije, ki skuša celo tudi kapitalske gospodarske družbe teoretično razlagati kar kot obliko »združenj (fizičnih) oseb, ki so njeni člani«, čeprav v resnici vse t. i. članske pravice v njih temeljijo izključno le na količini vloženega kapitala (»en delež oziroma delnica – en glas«), pa na tem mestu niti ne bomo razpravljali.⁶ V resnici so namreč te korporacije po svojem temelju (tj. namensko premoženje) in pravni naravi bistveno bližje t. i. fundacijam, le da njihov namen ni splošnokoristen ali dobrodelen.

Delavci in njihovo delo torej niso integralna sestavina korporacije, ampak so z

¹ Izraz je v tem prispevku uporabljen kot sinonim za veljavni pravni red.

² Za razliko od t. i. človeškega kapitala podjetij.

³ Bohinc, R.: Družbena odgovornost. Založba FDV. Ljubljana 2016. Str. 98.

⁴ V Samuelson, P., in Nordhaus, W.: Ekonomija (izv. Economics, Sixteenth Edition), Naklada Mate, GV Založba, Zagreb, Ljubljana 2002 (prva izd. The McGraw-Hill Companies, Inc., 1998). Str. 214.

⁵ Friedman, M. (2011) *Kapitalizem in svoboda (orig. Capitalism and Freedom)*, Soleco d.o.o., Ljubljana (Prvič izdano: The University of Chicago, 1962, 1982, 2002). (Str. 12-13)

⁶ Več o tem v Gostiša, M. (2017) *Ekonomska demokracija v 21. stoletju*. ŠCID. Kranj. (Str. 104-107).

njo le v pogodbenem delovnem razmerju, zato tudi nimajo nobenih korporacijskih upravičenj (upravljanje, delitev poslovnih rezultatov itd.), ampak ta pripadajo izključno lastnikom kapitala, ki skladno z navedeno pravno logiko veljajo tudi za edine »podjetnike«. Delo je pač obravnavano le kot navadno tržno blago, ki ga podjetje – enako kot vse druge potrebne produkcijske inpute – enostavno kupi na trgu. Njegov dohodek pa je mezda/plača kot tržna cena »delovne sile«, ki je seveda le tržna protivrednost inputa, ne dejanskega outputa dela. Mehanizem ekonomskega izkoriščanja dela v tem sistemu je torej – tudi brez nepotrebnega sklicevanja na Marxa – kristalno jasn.

Pravni sistem, ne ekonomska logika, je torej tisti, ki že *a priori* in brez kakršnekoli realne ekonomske podlage, se pravi povsem »umetno«, razdeli lastnike obeh temeljnih produkcijskih dejavnikov na »delodajalce« (kupce delovne sile) in »delojemalce« (prodajalce delovne sile), s čimer je v celoti pojasnjen tudi nastanek *t. i. trga dela* in na njem temelječega meznega produkcijskega odnosa kot osnovnega sistemskega »defekta« obstoječega kapitalizma. Vse to pa je sicer v očitnem nasprotju s temeljnimi načeli prava. Zakaj?

Neizpolnjeni pogoji za status pravne osebe

Po teoriji je status pravne osebe mogoče priznati le združbam, ki imajo zagotovljen tako ustrezen stvarni (materialni) kot osebni (personalni) substrat, ki je sicer nujno potreben za uresničevanje njihovega opredeljenega družbenega poslanstva. V danem primeru je to ustvarjanje nove vrednosti v produkcijskih procesih.

Če je torej že vnaprej jasno, da kapital in njegovi lastniki brez udeležbe tudi dela in njegovih lastnikov v nobenem primeru niso sposobni uresničiti tega poslanstva, po kakšni logiki jim lahko pravo prizna status pravne osebe v obliki gospodarske družbe/korporacije, ki potem v pravnem prometu nastopa kot »delodajalec« nasproti lastnikom drugega, za izvajanje produkcije enako nujno potrebnega in ekonomsko povsem enakovrednega produkcijskega dejavnika (tj. dela)? In, čemu naj bi za izvajanje produkcije – glede na njeno omenjeno ekonomsko izrazito asociativno naravo – pravzaprav sploh potrebovali umetno pravno delitev na »delodajalce« in »delojemalce«, če pa so oboji (skupaj s svojim produkcijskim tvorcem) objektivno nujna

sestavina »podjetja«? Pravo naj vendarle načeloma ne bi bilo čista sholastika, ampak naj bi temeljilo na objektivni družbeni realnosti.

Po normalni ekonomski in pravni logiki, temelječi na objektivni realnosti, bi bila torej lahko gospodarska družba kot pravna oseba zasnovana le kot »(enako)pravna združba kapitala in dela (človeškega kapitala) ter njihovih lastnikov«. Šele to bi bila lahko korporacija z zares (po)polnim personalnim in stvarnim substratom.

»Podjetništvo« in »teorija agentov«

Tako imenovano »podjetništvo«, ki naj bi bilo po klasični ekonomski teoriji menda »utemeljena« ekonomska podlaga za omenjeno delitev na delodajalce in delojemalce, je v resnici zelo širok pojem, bistveno širši od (zgolj) poslovnega tveganja. Njegove integralne sestavine so najmanj tudi še podjetniška ideja, ustanovitvena iniciativa, poslovanje in inoviranje v poslovnih procesih, upravljanje podjetij itd. Če so torej kdaj sploh bili izpolnjeni pogoji za samoumevno obravnavanje lastnikov kapitala kot hkratnih »podjetnikov« v polnem pomenu te besede, ti danes, v eri znanja in človeškega kapitala ter (pretežne) ločitve lastništva in upravljanja, zagotovo niso več.

Tveganje s finančnim kapitalom, npr. pri portfeljskih vlagateljih, ni prav nič večje in ekonomsko relevantnejše od tveganja s človeškim kapitalom. Predvsem pa: podjetništvo je – objektivno neprenosljiva – »osebna« lastnost ljudi, ne lastnost korporacijskega kapitala, ki je danes večinoma povsem »brezoseben«. Lastniki kapitala tudi kot hkratni dejanski podjetniki so bolj izjema kot pravilo. Tisti, ki teh funkcij ne opravljajo osebno, pa seveda objektivno niso upravičeni do nobenih, zlasti ne izključnih korporacijskih pravic iz tega naslova. Pri tem kajpak ne pride v poštev sklicevanje na *t. i.* agentsko teorijo upravljanja, ki je glede na povedano povsem brezpredmetna. Pravno-teoretično namreč na menedžment prenaša »lastniška« korporacijska upravičenja, ki jih objektivno sploh ni, oz. jih ne bi smelo biti, osebnostnih lastnosti ljudi pa (niti) pravo ne (z)more prenašati.

Delo kot tržno blago

Še bolj v nasprotju s temeljnimi načeli prava pa je seveda celotna veljavna ureditev delovnih razmerij. Ne kaže posebej pojasnjevati, da je delo neločljivo od človeka in

da ga je zato že Filadelfijska deklaracija iz leta 1944 načelno prepovedala obravnavati kot *tržno blago*. A aktualno (mezdno) delovno razmerje je – pod tančico vsega mogočega teoretičnega leporečja – po svojem najglobljem bistvu še vedno čisto navadno *tržno-menjalno oziroma kupoprodajno razmerje*. Naj me pri tem kdo ne vleče za jezik, češ da teorija govori o najemnem, ne o kupoprodajnem razmerju. Nekaj, kar se kot input v produkcijskem procesu potroši, obenem pa je neločljivo od človeka, namreč ne more biti predmet najema. Korporaciji, ustanovljeni z namenom, da bo za potrebe svojega delovanja na trgu kupovala delo, je torej mogoče poleg ostalega vsekakor očitati tudi *pravno nedovoljen namen*.

Dodaten, skoraj neverjeten – ekonomski in pravni – sistemski absurd pa je, da lastniški (finančni) kapital, trajno vložen v podjetja, sam – za razliko od dela, ki to ne bi smelo biti – v resnici nikoli ni tržno blago. Nima svoje tržne cene, kajti vlaganje v podjetje ni kupoprodaja. Ko se na trgu prodajajo lastniški deleži podjetja, pa je v njihovi ceni poleg vloženega »finančnega« že vsebovana tudi celotna vrednost intelektualnega (človeškega in strukturnega) kapitala, ki naj bi bil načeloma v lasti zaposlenih. Tudi dobički kot dohodki njegovih lastnikov – za razliko od mezd delavcev – v resnici kajpak niso tržna cena ničesar.

In ta, ekonomsko in pravno očitno že v temelju povsem nenačelen (kvazitizen) sistem si neoklasična ekonomska teorija drzne brez kančka nujne samokritike še danes suvereno razglašati za dosledno »tržno« gospodarstvo, v katerem naj bi bili bojda vsi produkcijski faktorji brez izjeme tržno blago, dohodki njihovih lastnikov pa njihova tržna cena. Pravo pa ji za zdaj celo tudi v tem nesmislu še povsem nekritično sledi.

Namesto zaključka

Ni torej res, da aktualni meznokapitalistični družbenoekonomski sistem pogojujejo, določajo in uravnavajo nekakšni »čisti ekonomski mehanizmi«. Nasprotno. Neodvisno od objektivne družbenoekonomske realnosti ga v celoti uravnava in vzdržuje veljavno pravo. Nedopustnega »trga dela« in meznih produkcijskih odnosov nista neposredno ustvarila ne zasebna lastnina kapitala ne trg in tudi ne njuna medsebojna kombinacija, ampak jih je trgu vsililo veljavno pravo. In sicer skozi uzakonitev omenjene sporne pravne koncepcije kapi-

talističnega podjetja, ki pa, kot že rečeno, ni edina možna (in že zdavnaj tudi ne več sprejemljiva) alternativa.

Kar pravo zagreši, pa lahko edinole pravo sámo tudi popravi. Pravo, ne ekonomija, je torej tisto, ki lahko zagotovi nujno re-

konstrukcijo aktualnega kapitalizma. A najprej se bo moralo otresti vseh zgoraj navedenih zblod (neo)klasične in marksistične ekonomske teorije, ki ju je čas že povsem povozil, ter svoje servilnosti do nje, se opreti na lastna temeljna načela in se kon-

čno postaviti popolnoma na svoje noge. Vsaj veljavno korporacijsko in delovno pravo bi bilo za potrebe 21. stoletja vsekakor potrebno napisati povsem na novo.

Piše:

Jakob Krištof Počivavšek

Stanje, razvoj in aktualna vprašanja socialnega dialoga

Bistven element evropskega ekonomsko socialnega modela je socialni dialog kot orodje za razreševanje ekonomsko socialnih vprašanj. V sodobnih družbah, zlasti v evropskih državah, v katerih prevladuje socialno tržno gospodarstvo, dialog med socialnimi partnerji igra pomembno vlogo. Njegov namen je sodelovanje in vključevanje socialnih partnerjev pri sprejemanju odločitev in njihovem izvrševanju, saj lahko socialni dialog prispeva k legitimnosti in sprejemljivosti sprejetih odločitev. Namen pričujočega prispevka je podati opredelitev socialnega dialoga, predstavitev ravni, na katerih poteka, udeležence socialnega dialoga na teh ravneh ter oblike socialnega dialoga. Nenazadnje bo v prispevku predstavljena tudi kratka ocena stanja socialnega dialoga v Sloveniji in izzivi, s katerimi se bo na področju socialne dialoga v bližnji prihodnosti potrebno soočiti.

Splošno o socialnem dialogu

Socialni dialog je **organizirano sodelovanje med socialnimi partnerji kot predstavniki dela na eni in kapitala na drugi strani** z namenom doseganja dogovora za uresničevanje skupnih ciljev ob upoštevanju različnih interesov ene in druge strani. Na ta način se s socialnim dialogom lahko učinkovito bodisi preprečuje bodisi razrešuje konflikte, do katerih prihaja zaradi nasprotnih si interesov med delom in kapitalom. Socialni dialog, v katerem sodelujejo socialni partnerji, sindikati in delodajalci, je **bipartiten socialni dialog**, medtem ko v **tripartitem socialnem dialogu** poleg sindikatov in delodajalcev sodeluje tudi Vlada. Le-ta lahko nastopa bodisi v svoji primarni vlogi izvršne veje oblasti bodisi v vlogi delodajalca javnim uslužbencem. Posledica navedene dvojnosti lahko vodi tudi v konflikt interesov, če Vlada svojo oblastno vlogo izkoristi za potenciranje svoje moči v

vlogi delodajalca – stranke v kolektivnem dogovarjanju s sindikati. Tripartiten socialni dialog je potrebno ločiti od **dialoga s civilno družbo**, ki obsega širši krog deležnikov in poleg socialnih partnerjev vključuje tudi npr. nevladne organizacije.

Socialni partnerji, ki sodelujejo v socialnem dialogu, so **delodajalci** (na ravni delodajalca) ali njihova združenja ter **sindikati**, reprezentativni na različnih ravneh (za območje države, na ravni dejavnosti, poklica, delodajalca...). Ni sicer izključeno sodelovanje nereprezentativnih sindikatov v socialnem dialogu, vendar imajo kolektivne pogodbe, sklenjene s takšno organizacijo drugačne pravne posledice, saj ne morejo veljati za delavce, ki niso člani tega sindikata. Sindikat, ki nima reprezentativnosti, pa tudi nima številnih pravic in pristojnosti, kot jih sicer zakonodaja daje reprezentativnim sindikatom.

Ne glede na pomen socialnega dialoga za blažitev potencialnih konfliktov, ki so

posledica praviloma različnih interesov delavcev in delodajalcev, pa seveda ni moč izključiti položaja, v katerem socialni dialog ne prinese za obe strani sprejemljivih rešitev in se umakne skrajnemu sredstvu, ki je v takšnih primerih na voljo sindikatom – **sindikalnemu pritisku, stavki**. Tudi v takšnem primeru pa Zakon o stavki zapoveduje pogajanja za rešitev spora v času od napovedi stavke do same izvedbe stavke in v času njenega trajanja, kar pomeni, da je tudi v primeru stavke socialni dialog orodje, ki lahko in praviloma tudi dejansko pripelje do dogovora in sklenitve sporazuma o razreševanju stavkovnih zahtev med sptima stranema.

O pravnih podlagah socialnega dialoga

Temeljna podlaga za vodenje socialnega dialoga je **pravica do združevanja in organiziranja**, ki omogoča organiziranje